

precenio, a još manje stoji opaska da je njegovu knjigu bilo teško podneti jer je pokazala bespomoćnost "velikih objašnjenja". Damer je uveren da su kod istraživanja Trećeg Rajha i holokausta nemački istoričari racionalizovali svoju disciplinu: najpre sebe, a zatim i predmet istraživanja. Pri tome su se uspešno oslobodili osećanja i morala, depersonalizovali događaje, a izlaganja deliteralizovali (lišili pripovedanja). Po njemu, Goldhagen je srušio sva tri tabua, napustio perspektivu neutralnog posmatrača i postao angažovani saučesnik i kritičar.

Ovoj oceni samo naizgled je slična tvrdnja hanoverskog sociologa Klausena da se fenomen Goldhagen u SR Nemačkoj može samo socijalnopsihološki objasniti (Claussen 1996). Naime, Goldhagen je uobličio nelagodnost koju je svako osećao ko je nešto znao o nemačkoj prošlosti i o nekažnjivosti zločina. Imenovao je i krivce, ali je zapao u nacionalnokulturnu formulu. Pisao je naizgled jasno, ali uprošćeno, banalno. Banalna saznanja uzbudila su javnost, pa se postavilo pitanje da li je Nemačka uopšte normalna članica zajednice država. U Izraelu, pak, nije bilo mnogo uzbuđenja, jer se Goldhagenova knjiga podudarila sa ortodoksnim izraelskim laičkim gledanjem na holokaust.

Jedan red kritičara (Wippermann, Wehler, Herbert), uprkos krupnim primedbama, nije sporio osnovnu opravdanost poduhvata: razložno isticanje mikro plana pojedinca nasuprot globalističkim objašnjenjima nacizma, postavljanje pravih i važnih pitanja, premda su odgovori nedovoljni i mahom jednodimenzionalni. Knjiga je uopšte izazov za istoriju i sociologiju mentaliteta. Ovaj hladni sud ne bi trebalo da ugrozi vidljiva arogancija pisca, kako u knjizi prema dotadašnjim istraživanjima, tako i u odbacivanju kritike. U celini uzev, samo je manjina pomenutih kritičara ocenila knjigu kao u osnovi pozitivnu. Drugi deo bio je sklon oceni da je knjiga "neophodna provokacija, u detalju pogrešna, ali politički korisna" (Kühnl), a najveći deo stručne kritike nije joj dao za pravo u Nemačkoj (Schneider 1998).

3. 4. Neprozirnost idejnopoličke debate.

Pre detaljnijeg razmatranja glavnih primedaba knjizi, treba se ukratko zadržati na njenom odjeku koji je višestruko zanimljiv i karakterističan. Već je rečeno da se povodom ove knjige, naročito u SR Nemačkoj, konstituisala nova idejnopolička polarizacija teorija o fašizmu. U odnosu levice, centra i desnice prema nacističkoj prošlosti došlo je do novog pregrupisavanja struja koje se nije podudaralo sa polarizacijom iz debate Historikerstreit. Usledilo je novo izoštravanje teorijske argumentacije sve tri struje i novo "uznemiravanje" globalnog procesa normalizacije nemačke istorije, tj. ometanje ravnopravnog uključivanja u Evropsku Uniju ujedinjene Nemačke lišene balasta prošlosti.

Važan podsticaj idejnopoličkog pregrupisavanja bilo je dodeljivanje nagrade za demokratiju Goldhagenu s proleća 1997. od časopisa Blätter für die deutsche und internationale Politik. U obrazloženju (laudatio), koje je tom prilikom izneo J. Habermas (Habermas 1997) jasno je istaknuta pozitivna uznemirujuća uloga Goldhagena u procesu sprečavanja normalizacije nacizma u ujedinjenoj Nemačkoj. Ne ulazeći u pitanje stručne kritike knjige, Habermas je bez okolišenja izneo njen ogromni idejnopolički značaj, a ove ocene, uprkos rezervama prema Goldhagenovom pristupu, prihvatio je i najveći deo intelektualne levice u SR Nemačkoj. Berlinski istoričar Vipperman je takođe debatu o Goldhagenu postavio u tvrdnu liniju Historikerstreit, jer odista od ovog sukoba nije bilo slične gužve. Habermas je u obrazloženju